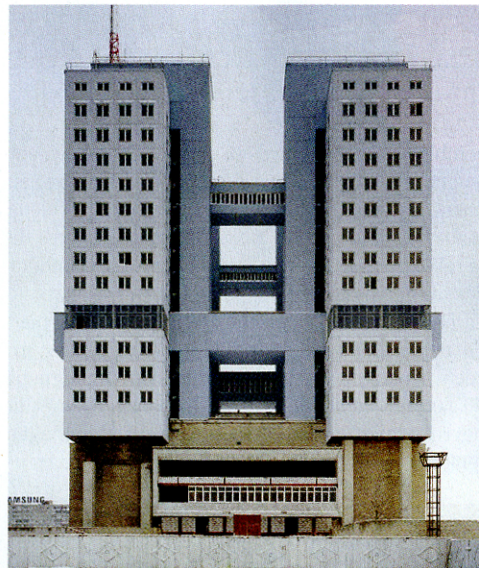

Elian Somers in Stedelijk
Museum Bureau Amsterdam

HET MODERNISME IN VRAAG GESTELD

Aan de grenzen van een gebied zijn de – soms nogal ongewenste – symptomen van ideologieën op hun sterkst. De grenslanden van Europa hebben het bijvoorbeeld zwaar met het buiten de deur houden van stromen vluchtelingen, ingegeven door strenge regelgeving in het hart van Europa. Maar de voormalige Sovjet Unie – bij uitstek een totalitair regime – is als casus onweersaanbaar: marxisme, communisme en landjepik leidden tot vreemde plannen. Zo wilde Rusland minderheden aan de rand van het grote rijk neerpoten. Birobidzhan, een ontwerp van nota bene Bauhaus-architect Hannes Meyer in 1933, was bedoeld als 'The First Soviet Jewish City in the World', een enclave voor Joodse Russen. Netjes weggestopt dienden ze tegelijk als handige pionnen om het gebied, dat in de negentiende eeuw op China was veroverd, te claimen als Russisch. De geschiedenis van onder meer deze stad ontvouwt zich in Elian Somers' expositie 'Border Theories' in tentoonstellingsruimte SMBA in Amsterdam. Somers (1975) reisde af naar drie steden aan de grenzen van het Russische Rijk en fotografeerde er opvallend genoeg grasland,

of braakliggende terreinen met in de verte betonnen sporen van modernistische architectuur. Alsof de gebieden lang geleden verlaten zijn, misschien met de hoop en de dromen van zij die er woonden. Toch houdt de dynamiek nog lang aan. In een handout lezen we krantenberichten over opkomst en ondergang, over een toegenomen trek van Joden naar de stad Birobidzhan in 2004. Maar in 2011 is de populariteit van de afgelegen stad alweer tanende.

ELIAN SOMERS, 'THE CITY OF KALININGRAD - HOUSE OF THE SOVIETS', BORDER THEORIES, 2009-2013

De reis en het archiefonderzoek van Somers passen in een trend waarin de ideologieën van het modernisme worden bevraagd. Als ruïnes van het moderne bestaan doemen ze op. In het vroegere Duitse Königsberg, het hedendaagse Kaliningrad, diende het Pruisische verleden weggepoetst te worden. Het leverde gaten in de stad op, betonnen gebouwen, braakliggende terreinen en nooit-afgebouwde culturele centra. De Deense kunstenaar Joachim Koester bracht die gehavende stad ook al eens in beeld, in zijn fotoreeks 'The Kant Walks' waarin hij de voetsporen van de filosoof volgt in een heden dat gepokt en gemazeld is geraakt, waar de geschiedenis deels is weggepoetst en opgevuld. Dat leidt onmiskenbaar tot een vreemdsoortige stad.

SEC IN BEELD

Somers kiest net een andere invalshoek. Haar foto's zijn meer terloops, de blikrichting die ze kiest is veelbepalend. Soms maakt ze twee foto's van een plaats: op de ene zien we nog wat staketsels in het groen, op de andere ontbreken ze. Mooi symbolisch, want wat je weglaat, is net zo belangrijk als wat je laat zien. Somers brengt de geschiedenis sec in beeld. Een huis met betonrot was van 1911 tot 1945 een Japanse Shinto-tempel bij het ooit door de Japanners geclaimde Sachalin. Na de Tweede Wereldoorlog is dat voorbij: in 1960 huist er het Communist Party Executives Hotel. In de functie van de architectuur weerklinkt de wereldgeschiedenis, en dat

zorgt er voor dat Somers' werk het niveau van ruïnechique met gemak overstijgt. Neem nou dat monstrum dat in Kaliningrad in de plaats van een Pruisisch kasteeltje werd neergepoot, om zo de herinnering aan de Duitsers die er ooit de dienst uitmaakten weg te vagen: het is zo lelijk en grotesk, dat de adem in je keel stukt. Op de begane grond lijkt alles dichtgemetseld, alsof daar het verval ook alweer is ingezet.

Somers' foto's zijn niet dramatisch, eerder feitelijk en onderzoekend. Ze fotografeert opvallend vaak braakliggende terreinen met wildgroei: onder de ongecontroleerd uitgelopen zaailingen zit een wereld aan sleetse ideologieën verborgen. Daarmee is ze een kind van haar eigen tijd: het modernisme wordt de maat genomen. Dat is vrij gemakkelijk: het modernisme wordt algemeen als mislukt beschouwd. Maar Somers laat zich niet leiden door die sentimenten, haar onderzoek zet ze helder tegen tijd en plaats.

Dat maakt deze tentoonstelling zo overtuigend: zakelijkheid is gecombineerd met een trefzekere blik op de rafelranden, hier en daar een beknopt toefje achtergrondinformatie waardoor je weet waarnaar je kijkt. Vergeten geschiedenis was nog nooit zo prikkelend in beeld gebracht als nu.

Machteld LEIJ

Elian Somers, 'Border Theories' tot 7 april in SMBA, Rozenstraat 59, Amsterdam, NL. Open di-zo van 11-17u.
www.smba.nl